

УДК: 343.122 (477)

Мартовицька О. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу та
організації досудового слідства Харківського
національного університету внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРАВА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ

Кожна людина в Україні народжується вільною та одразу набуває певних природних та приватних особистих прав, таких як право на життя, здоров'я, свободу, повагу своєї честі та гідності, вільний розвиток своєї особистості тощо. Пріоритетом кожної демократичної держави є не лише дотримання конституційних прав та свобод особи, а й забезпечення механізму їхньої реалізації. Однак, пересічна людина в результаті незнання своїх прав або ж необізнаності із механізмом їх реалізації, доволі часто не може їх здійснити, оскільки не знає яким чином їй слід діяти. У статті наголошено, що пріоритетом кожної демократичної держави є не лише дотримання конституційних прав та свобод особи, а й забезпечення механізму їхньої реалізації. Зазначено, що одним із дієвих засобів реалізації прав та свобод особи є інститут правової допомоги, загальнодоступність якого обумовлюється можливістю її безоплатного отримання для певних верств населення. Акцентовано увагу на тому, що право на правову допомогу – це конституційно закріплене, а значить і гарантоване право, яка саме по собі є невід'ємним принципом процесуальної діяльності в нашій державі. У той же час надання та реалізація вказаного права також відбувається на основі й з дотриманням загальних засад. Підкреслено, що право на правову природу має складну, багатоаспектну природу, згідно з якою досліджуване право водночас є конституційним принципом, який забезпечує рівний доступ до правосуддя, та здійснюється на основі інших принципів. Встановлено, що праву на правову допомогу притаманні ознаки, які вказують на його спрямованість і природу. Зазначено, що ці риси визначають конституційні засади права на правову допомогу – спрямованість на забезпечення прав і свобод людини; правова природа; загальний характер; неможливість його обмеження; гарантованість державою. Відзначається, що право на правову допомогу не тільки надається й реалізується на підставі й у відповідності до закріплених конституційних засад, а саме по собі виступає в якості одного з правових засобів, які використовуються для захисту прав і свобод людини. Аргументовано, що право на правову допомогу водночас є конституційним принципом, зокрема кримінального судочинства, який знаходить своє відображення в галузевому процесуальному законодавстві.

Ключові слова: конституційні засади, правова допомога в Україні, право на правову допомогу, гарантія, права людини.

Актуальність теми. Кожна людина в Україні народжується вільною та одразу набуває певних природних та приватних особистих прав, таких як право на життя, здоров'я, свободу, повагу своєї честі та гідності, вільний розвиток своєї особистості тощо. Пріоритетом кожної демократичної держави є не лише дотримання конституційних прав та свобод особи, а й забезпечення механізму їхньої реалізації. Однак, пересічна людина в результаті незнання своїх прав або ж необізнаності із механізмом їх реалізації, доволі часто не може їх здійснити, оскільки не знає яким чином їй слід діяти. Одним із дієвих засобів реалізації прав та свобод особи є інститут правової допомоги, загальнодоступність якого обумовлюється можливістю її безоплатного отримання для певних верств населення. Так, відповідно до ст. 59 Конституції України право на правову (правничу) допомогу слід розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з правових питань в обсязі і формах, яких вона потребує. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Указаний конституційний припис є важливим орієнтиром для забезпечення рівного доступу до правосуддя [1, с. 4]. У зв'язку з чим уважаємо актуальним питання про конституційні засади права на правову допомогу в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Інститут правової допомоги неодноразово досліджували в своїх працях такі вчені, як: О.А. Банчук, Є.Ю. Бова, Г.І. Гладун, М.С. Демкова, В.В. Заботін, В.М. Ісакова, С.С. Калинюк, М.В. Кравченко, М.І. Лахижа, В.С. Личко, М.Т. Лоджук, М.І. Рішко, М.В. Стаматіна, Н.В. Хмелевська, Ю.Т. Шрамко й інші. Разом із тим основні напрацювання у вирішенні окресленої проблематики в основному стосуються загальнотеоретичних положень правової допомоги та права на неї, а також окремих її видів. При цьому характеристика конституційних засад права на правову допомогу в Україні залишилася поза увагою вчених або ж була надана поверхнево. Тому **метою** представленої статті є визначення конституційних засад досліджуваного права.

Виклад основного матеріалу. Сам факт закріплення права на правову допомогу в Конституції України вказує на те, що держава гарантує його забезпечення та реалізацію. Більше того, вказане конституційне право розцінюється як «засіб захисту» [2, с. 1; 3, с. 14]. При цьому конституційне право на правову допомогу забезпечується в усіх галузях правосуддя, в тому числі й у сфері кримінального процесу. Як наголошує Т.В. Омельченко, «конституційні гарантії прав і свобод людини в сфері кримінального судочинства – це закріплені в Конституції України правові положення (юридичні засоби), що регламентують право кожного звернутися за захистом порушених прав до певних державних органів і їх обов'язок реагувати відповідним чином, встановлюють принципи процесуальної форми розслідування і розгляду кримінальних справ, закріплюють основи правового статусу суб'єктів процесу, надають можливість зацікавленим особам брати активну участь у судочинстві, визначають порядок і міру можливого обмеження конституційних прав і свобод з метою встановлення обставин вчи-

неного злочину» [3]. Особливе місце серед таких конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина в кримінальному процесі відводиться праву на правову допомогу.

У зв'язку з вищезазначеним вважаємо, що особливої актуальності набуває питання не тільки про поняття, зміст і значення права на правову допомогу, а й про його конституційні засади. На нашу думку, визначаючи останні, передусім, варто відзначити й наголосити на тому, що право правову допомогу – це конституційно закріплене, а значить і гарантоване право, яке саме по собі є невід'ємним принципом процесуальної діяльності в нашій державі. У той же час надання та реалізація вказаного права також відбувається на основі й з дотриманням загальних засад. Указане вкотре підкреслює його складну, багатоаспектну природу, згідно з якою досліджуване право водночас є конституційним принципом, який забезпечує рівний доступ до правосуддя, та здійснюється на основі інших принципів. Ось чому в представлений статті основна увага приділяється визначенню основних рис права на правову допомогу, які в своїй сукупності характеризують його як конституційне право, яке, в свою чергу, виступає основою (одним із принципів) процесуальної діяльності з метою забезпечення рівного доступу до правосуддя. Тим самим підкреслюємо, що право на правову допомогу безпосереднього не забезпечує рівний доступ до правосуддя, а є одним із засобів, які опосередковано забезпечують такий доступ.

Досягнення поставленого наукового завдання розпочнемо зі з'ясування його значення та місця в системі конституційних прав людини і громадянина. Зокрема, право на правову допомогу, в першу чергу, є правом людини і громадянина. При цьому неможливо не погодитися В.Д. Шаповалом, який вдало стверджує, що права громадянина, на відміну від прав людини, визначаються та встановлюються державою. Головне їх призначення – забезпечити участь особи в державно-політичному житті шляхом надання їй відповідних юридичних можливостей. Цим особа як суб'єкт конституційних правовідносин, по суті, ставиться в певну залежність від держави. Також слід зазначити, що держава та її органи мають специфічні, притаманні тільки їм владні права (повноваження), під час реалізації яких в рамках правовідносин, що виникають, держава об'єктивно є вихідним суб'єктом. Про це свідчить і наявність такого права особи, як право на правову допомогу [4, с. 113]. Тобто закріплення права на рівні конституції створює своєрідний зв'язок між державою і громадянином, який знаходить свій вираз у правовідносинах, що виникають між ними. В такий спосіб не просто визначається за особою право на правову допомогу, а й визначаються засади та механізм його реалізації. Тому досить розповсюдженою в науковій літературі є думка, згідно з якою права особи, зокрема й на правову допомогу, є невід'ємним елементом їх правового статусу. Як відзначає з цього приводу В.М. Ісакова, право на правову допомогу входить як один із елементів до загального правового статусу особистості, при цьому виступаючи гарантією інших прав і отримавши конституційне закріплення. Більше того, вчена стверджує, що потреба в правовій допомозі притаманна всім сферам здійснення прав, свобод, законних інтересів і обов'язків людини. Таку допомогу слід сприймати як професійне сприяння

правовій діяльності суб'єктів права. Саме тому, на її думку, в правовій системі сучасної цивілізованої держави, до якої відноситься й Україна, повинні бути забезпечені правові можливості скористатися правовою допомогою, оскільки остання покликана забезпечити свободу людини від втручання публічної влади [5, с. 31].

Разом із тим слід наголосити на тому, що Україна, будучи «суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою», є пріоритетно націленою на «людську особистість». Вказана ціннісна орієнтація української держави чітко визначена та закріплена в ст. 3 Конституції України, згідно з якою «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [6]. Наведене вчоргове підтверджує, що всі конституційно гарантовані права в своїй більшості націлені на людину, а не громадянина. Іншими словами, основним завданням функціонування державних інститутів є забезпечення прав і свобод людини незалежно від її громадянської приналежності. Тому вказану рису слід вирізняти як одну з конституційних засад і права на правову допомогу. На цьому свою увагу акцентує й В.Д. Шаповал, відзначаючи, що в Україні, як правовій державі, панує пріоритет людської особистості [4, с. 114], оскільки «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [6]. При цьому важливе значення у забезпеченні охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні має саме право особи на правову допомогу, що закріплене у ст. 59 Конституції України [6; 4, с. 114].

У цілому право на правову допомогу притаманна, як зазначалося вище, ціла низка ознак, які визначають його природу і зміст, а також конституційні засади. У даному контексті вдалою і слушною вбачається позиція, яку висловлює С.С. Калинюк. Зокрема, мова йде про те, що, оскільки право отримувати правову допомогу закріплено в Конституції України, то воно належить до основних, тобто конституційних прав і свобод [7, с. 7]. При цьому змістом конституційного права на правову допомогу є такі принципово важливі положення, що відносять дане право до предмета правового регулювання в конституційному праві: 1) норма Конституції про право на правову допомогу носить установчий характер; 2) конституційне право на правову допомогу входить до правового інституту основних прав і свобод людини і громадянина, який лежить в основі правового статусу особи; 3) положення про правову допомогу в Конституції є правостановлюючою нормою; 4) особливістю закріплення права людини і громадянина на правову допомогу є той факт, що воно було здійснено матеріальною конституційною нормою; 5) право на правову допомогу не може бути обмежене; 6) конституційне положення про право на правову допомогу носить уповноважуючий, а не зобов'язуючий характер [7, с. 7–8].

Відповідно, виходячи з вищенаведеного, основними конституційними засадами права на правову допомогу є його спрямованість, правова природа, загальний характер, гарантованість Конституцією України, неможливість його обмеження. Окремо звернемо увагу на характеристики названих конституційних засад досліджуваного права.

Так, на думку Ю.Т. Шрамко, право на правову допомогу слід відносити до категорії прав людини на участь у правовому процесі, а значить визначати як конституційне право людини на отримання гарантованого державою кваліфікованого правового сприяння, у тому числі безоплатного, в реалізації нею, як учасником правового процесу, свого юридичного статусу. Це право передбачає в якості обов'язку держави створення відповідних умов людині для отримання нею кваліфікованого сприяння в реалізації її прав та обов'язків [8, с. 9].

На правовий характер поняття «правова допомога» вказують В.С. Наливайко й О.В. Таращук, відмічаючи, що його закріплення на рівні норм Конституції України спрямоване на забезпечення єдності нормативного змісту правової допомоги в державі та мінімального рівня її гарантії [9, с. 17–23]. О.А. Бранчук, М.С. Демкова також відзначають «правовий зміст» правової допомоги [10, с. 9]. Більше того, останні наголошують, що така допомога вчиняється визначеними в законі суб'єктами (зокрема, з відповідним рівнем освіти) з дотриманням принципів (засад) надання правової допомоги [10, с. 9]. З вищенаведеного помітно, що правова природа правової допомоги полягає у використанні особою з метою відстоювання своїх прав, свобод і законних інтересів всіх доступних правових засобів захисту. Тобто вказана допомога надається виключно «в правовому полі».

При цьому основною ціллю, а значить і спрямованістю правової допомоги безперечно є як реалізація, так і захист прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. Як зазначає з цього приводу О.В. Кузьменко, сутність правової допомоги полягає в можливості особи використовувати або захищати свої права в будь-яких судах [11, с. 17]. Подібної позиції дотримується В.Г. Андрусів, уточнюючи тільки, що правова допомога здійснюється на підставах, у порядку та у видах, не заборонених Конституцією та законами України [12, с. 126–131].

У ст. 59 Конституції України закріплено право кожного на професійну правничу допомогу. Разом із тим у вказаній нормі закону визначається, що у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Також зазначається, що кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [6]. Окрім того, згідно зі ст. 64 Основного Закону права, передбачені, зокрема, ст. 59 Конституції України, не можуть бути обмежені, в тому числі й в умовах воєнного або надзвичайного стану [6]. Офіційне тлумачення положень статті 59 Конституції України надає й Конституційний Суд України в своїх рішеннях. Саме тому для більш ретельного висвітлення конституційних засад права на правову допомогу в Україні варто розглянути детальніше положення таких рішень Конституційного Суду України.

Так, у рішенні Конституційного Суду України від 16.11.2000 № 13-рп/2000 чітко визначено, що відповідно до положень частини другої статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Діставши закріплення в Конституції України, права і свободи визначають міру можливої поведінки людини і громадянина, відображають певні межі цих прав і свобод, можливість користуватися благами для задоволення своїх інтересів [13]. Більше того, Конституційний Суд України наголошує на тому, що з метою забезпечення реалізації закріплених прав і свобод людини і громадянина

Конституція України встановлює відповідні правові гарантії. Однією з таких конституційних гарантій і є право на правову допомогу, а саме – можливість фізичної особи одержати юридичні (правові) послуги [13]. Також, як зазначається в рішенні Конституційного Суду України від 30.09.2009 № 23-рп/2009, конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість. Серед функцій такого права у суспільстві слід окремо виділити превентивну, яка не тільки сприяє правомірному здійсненню особою своїх прав і свобод, а й, насамперед, спрямована на попередження можливих порушень чи незаконних обмежень прав і свобод людини і громадянина з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб [14].

Важливою ознакою, яка визначає конституційні засади права на правову допомогу в Україні, є те, що гарантування кожному такого права є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотримання взятих нашою державою міжнародно-правових зобов'язань [14]. Зокрема, мова йде про необхідність забезпечення права на правову допомогу як міжнародно-правового стандарту механізму реалізації та захисту прав і основоположних свобод.

При цьому, закріпивши право будь-якої фізичної особи на правову допомогу, конституційний припис «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» за своїм змістом є загальним і стосується не лише підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, а й інших фізичних осіб, яким гарантується право вільного вибору захисника з метою захисту своїх прав та законних інтересів, що виникають з цивільних, трудових, сімейних, адміністративних та інших правовідносин, а не тільки з кримінальних. Право на захист, зокрема, може бути реалізоване фізичною особою у цивільному, арбітражному, адміністративному і кримінальному судочинстві [13]. Тобто реалізація кожним права на правову допомогу не може залежати від статусу особи та характеру її правовідносин з іншими суб'єктами права, а вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати [14].

Ще однією рисою, яка визначає конституційні засади права на правову допомогу в Україні, є те, що положення ст. 59 Конституції України є нічим іншим, як нормами прямої дії. Адже, як зазначається в ч. 3 ст. 8 вказаного нормативно-правового акта, норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [6]. Вказана ознака конституційних положень про право на правову допомогу виражається в тому, що навіть за умови, якщо це право не передбачене відповідними законами України чи іншими правовими актами, особа не може бути обмежена у його реалізації. Це стосується, зокрема, і права свідка на отримання правової допомоги під час допиту у кримінальному процесі та права особи у разі надання нею пояснень у державних органах [14].

Говорячи про право на правову допомогу як гарантію захисту прав і свобод особи, варто відзначити, що вказана гарантія, виходячи зі змісту

ч. 1 ст. 131² Конституції України у системному зв'язку з її ст. 59, знаходить своє відображення в позитивному обов'язку держави, який полягає в гарантуванні участі адвоката у наданні професійної правничої допомоги особі з метою забезпечення її ефективного доступу до правосуддя за рахунок коштів держави у випадках, передбачених законом [15].

В.Ю. Панченко наголошує, що право на правову допомогу в конституційно-правовому значенні є правом людини і громадянина, яке являє собою адресне організоване сприяння реалізації прав і свобод особистості, здійснюване засобами юридичного характеру в цілях максимально сприятливого задоволення індивідуальних інтересів в умовах проблемної правової ситуації. При цьому науковець характеризує його водночас з декількох аспектів – як суб'єктивне й об'єктивне право, як абсолютне й відносне право. Зокрема, зазначається, що право на правову допомогу є суб'єктивним, оскільки дозволяє отримувати кожному певні блага (у даному випадку правову допомогу), а в об'єктивному розумінні є правовим інститутом, який представлений сукупністю конституційних та інших правових норм, що встановлюють право на правову допомогу та її гарантії. Абсолютний характер правової допомоги та права на таку допомогу виражається в тому, що ніхто не має права перешкоджати отриманню правової допомоги, а відносний характер – в тому, що для забезпечення конституційного права на правову допомогу потрібна активна діяльність уповноважених осіб [16, с. 114; 17, с. 37].

Висновки. Отже, право на правову допомогу, будучи закріпленим нормами Конституції України, передбачає наявність гарантованого державою механізму його реалізації з метою забезпечення прав і свобод людини. При цьому вказаному праву притаманні ознаки, які вказують на його спрямованість і природу. Більше того, ці риси визначають конституційні засади права на правову допомогу – спрямованість на забезпечення прав і свобод людини; правова природа; загальний характер; неможливість його обмеження; гарантованість державою. Окремо відзначається, що право на правову допомогу не тільки надається й реалізується на підставі й у відповідності до закріплених конституційних засад, а саме по собі виступає в якості одного з правових засобів, які використовуються для захисту прав і свобод людини. Тобто право на правову допомогу водночас є конституційним принципом, зокрема кримінального судочинства, який знаходить своє відображення в галузевому процесуальному законодавстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилевська Ю.О., Павлик Л.В., Петрович З.З., Цмоць У.О. Право особи на безоплатну правову допомогу: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 136 с.
2. Личко В.С. Поняття та види правової допомоги в Україні: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Одеса, 2013. 24 с.
3. Омельченко Т.В. Конституційне право на правову допомогу і його реалізація на досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2004. 216 с.

4. Шаповал В.Д. Наукові джерела дослідження права громадян на правову допомогу в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2016. №3. С. 113–116.
5. Ісакова В.М. Право на правову допомогу: поняття, особливості, гарантії: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2013. 207 с.
6. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
7. Калинюк С.С. Інститут адвокатури в механізмі реалізації права людини і громадянина на правову допомогу: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. Ужгород, 2015. 14 с.
8. Шрамко Ю.Т. Конституційне право на правову допомогу в Україні: актуальні питання законодавчого регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. Київ, 2016. 18 с.
9. Наливайко В.С., Тарашук О.В. Поняття і значення правової допомоги в Україні. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2009. № 2 (52). С. 17–23.
10. Бранчук О.А., Демкова М.С. Правова допомога: зарубіжний досвід і пропозиції для України. К.: Факт, 2004. 336 с.
11. Кузьменко О.В. Адміністративна юстиція в Україні: навч. посіб. К., 2007. 156 с.
12. Андрусів В.Г. Співвідношення забезпечення адвокатурою права на захист з наданням правової допомоги. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 12 (62). С. 126–131.
13. У справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про право вільного вибору захисника): рішення Конституційного Суду України від 16.11.2000 № 13–рп/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 47. Стор. 109. Стаття 2045. Код акта 17236/2000.
14. У справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу): рішення Конституційного Суду України від 30.09.2009 № 23–рп/2009. *Офіційний вісник України*. 2009. № 79. Стор. 62. Стаття 2694. Код акта 48122/2009.
15. У справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України: висновок Конституційного Суду України від 31.10.2019 № 4–в/2019. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 6. Стор. 32.
16. Панченко В.Ю. Юридическая помощь (вопросы общей теории): монографія. Красноярск: Сиб. федер. ун-т, 2011. 279 с.
17. Вільчик Т.Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2016. 490 с.

O. Martovytska

CONSTITUTIONAL PRINCIPLES OF THE RIGHT TO LEGAL AID IN UKRAINE

Everyone in Ukraine is born free and immediately acquires certain natural and private personal rights, such as the right to life, health, liberty, respect for his honor and dignity, the free development of his personality, and so on. The priority of every democratic state is not only to respect the constitutional rights and freedoms of the individual, but also to ensure the mechanism of their implementation. However, the average person, as a result of ignorance of their rights or ignorance of the mechanism of their implementation, often can not exercise them because they do not know how to act. In the article, it has been emphasized that the priority of every democratic state is not only to respect the constitutional rights and freedoms of the individual, but also to ensure the mechanism of their implementation. It has been noted that one of the effective means of exercising the rights and freedoms of the individual is the institution of legal aid, the general availability of which is due to the possibility of obtaining it free of charge for certain segments of the population. Emphasis has been placed on the fact that the right to legal aid is a constitutionally enshrined, and therefore guaranteed, right, which in itself is an integral principle of procedural activity in our state. At the same time, the granting and realization of this right also takes place on the basis of and in compliance with general principles. It has been emphasized that the right to a legal nature has a complex, multifaceted nature, according to which the studied law is both a constitutional principle that ensures equal access to justice and is exercised on the basis of other principles. It has been established that the right to legal aid is characterized by features that indicate its focus and nature. It has been noted that these features determine the constitutional principles of the right to legal aid – the focus on ensuring human rights and freedoms; legal nature; general character; impossibility of its restriction; state guarantee. It is has been noted that the right to legal aid is not only granted and exercised on the basis of and in accordance with the established constitutional principles, but in itself acts as one of the legal means used to protect human rights and freedoms. It has been argued that the right to legal aid is at the same time a constitutional principle, in particular criminal proceedings, which is reflected in the sectoral procedural legislation.

Keywords: constitutional principles, legal aid in Ukraine, the right to legal aid, guarantee, human rights.